

МІНІСТЕРСТВА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра внутрішньої медицини №2

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

В.о. ректора ОНМедУ,
д. мед. н., професор
Р.С. Вастьянов

ПРОГРАМА
ВИБІРОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“ВІКОВІ ТА ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕБІГУ
СЕРЦЕВО-СУДИННИХ ЗАХВОРЮВАНЬ”

(назва навчальної дисципліни)

підготовки:

докторів філософії на III освітньо-науковому рівні
(назва рівня вищої освіти)

галузь знань: 22 «Охорона здоров'я»
(шифр та назва галузі знань)

спеціальність: 222 Медицина
(код та найменування спеціальності)

Розробники:

Завідувач кафедри внутрішньої медицини №2, к.мед.н., доцент Штанько
Василь Андрійович;

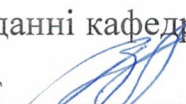
Професор кафедри внутрішньої медицини №2, д.мед.н., професор
Тихонова Сусанна Адольфівна

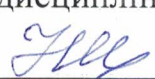
ОДЕСА

2020

Вступ

Програма вибіркової навчальної дисципліни (ВНД) «Вікові та гендерні особливості перебігу серцево-судинних захворювань» складена відповідно до Закону України «Про вищу освіту» №1556-VII від 01.07.2014 та Постанови Кабінету Міністрів України №261 від 23.03.2016 «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)» для докторів філософії на III освітньо-науковому рівні, галузі знань 22 «Охорона здоров'я», спеціальності 222 Медицина, відповідно до освітньо-наукової програми ОНМедУ та на підставі освітньо-професійної програми третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти з підготовки докторів філософії магістрів зі спеціальності 222 «Медицина» ОНМедУ, затвердженою Вченою Радою ОНМедУ від 04.06.2020 р., протокол №11.

Програму обговорено на засіданні кафедри «28» серпня 2020 р., протокол №1. Завідувач кафедри, к.мед.н., доцент Штанько В.А.

Програму ухвалено на засіданні предметно-циклової методичної комісії з терапевтичних дисциплін «28» серпня 2020 р., протокол №1. Голова предметної циклової методичної комісії з терапевтичних дисциплін, завідувач кафедри фтизіопульмонології, д.м.н., проф. Мацегора Н.А. .

Програму затверджено на засіданні Центральної координаційно-методичної Ради ОНМедУ від 16 вересня 2020 р., протокол №1.

Опис навчальної дисципліни (анотація)

Програма ВНД зосереджує увагу здобувачів III освітньо-наукового рівня освіти на гендерних та вікових особливостях клінічного перебігу серцево-судинних захворювань (ССЗ), патогенетичних механізмах їх розвитку та прогресування з метою оптимізації стратегій і тактик ведення пацієнтів на засадах доказової медицини, з урахуванням потенційних побічних ефектів кардіологічних лікарських засобів та можливостей немедикаментозних втручань.

Програма ВНД визначає передумови доступу до навчання, орієнтацію та основний фокус програми, обсяг, необхідний для здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії, перелік загальних та спеціальних (фахових, предметних) компетентностей, нормативний і варіативний зміст підготовки фахівця, сформульований у термінах результатів навчання, та вимоги до контролю якості вищої освіти.

ВНД «Вікові та гендерні особливості перебігу серцево-судинних захворювань» складається з 4 кредитів ЄКТС (120 годин), кожен кредит містить 15 аудиторних годин та 15 годин для самостійної роботи (СР). Всього — 60 аудиторних годин та 60 годин для СР.

Предметом вивчення ВНД «Вікові та гендерні особливості перебігу серцево-судинних захворювань» є вивчені та доведені гендерні і вікові патогенетичні механізми розвитку та перебігу ССЗ, сучасні принципи і методи оптимізації та індивідуалізації ведення пацієнтів різних вікових груп залежно від статі.

Міждисциплінарні зв'язки

Вивчення ВНД «Вікові та гендерні особливості перебігу серцево-судинних захворювань» на знаннях здобувачів з нормальної та патологічної клінічної анатомії, гістології, цитології та ембріології, клінічної хімії, загальної та клінічної патологічної фізіології, імунології, фармакології, клінічної фармакології, пропедевтики внутрішніх хвороб, сімейної медицини, внутрішньої медицини, та передбачає інтеграцію з цими дисциплінами, сприяє формуванню вмій застосовувати знання в процесі подальшого навчання та у професійній діяльності.

1. Мета та завдання ВНД «Вікові та гендерні особливості перебігу серцево-судинних захворювань»

1.1 Метою ВДН є підготовка фахівців, які є здатними компетентно розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та дослідницької інноваційної діяльності при плануванні та виконанні власних досліджень, та підготовка докторів філософії до якісного виконання функціональних обов'язків, пов'язаних з вибором оптимальних немедикаментозних та медикаментозних стратегій і тактик ведення пацієнтів кардіологічного профілю різних вікових груп залежно від статі, що має підвищити ефективність та безпеку лікування, підвищити якість життя пацієнтів та його тривалість.

1.2. Основними завданнями ВНД є надання здобувачам ступеня доктора філософії :

1.2.1. Знань щодо особливостей гендерних та вікових факторів ризику розвитку та прогресування ССЗ;

1.2.2. Знань щодо гендерних та вікових особливостей патогенезу ССЗ;

1.2.3. Знань щодо гендерних та вікових особливостей клінічної маніфестації ССЗ та їх прогресування;

1.2.4. Знань щодо сучасних методів прогнозу перебігу та ускладнень ССЗ у пацієнтів різних вікових груп залежно від статі;

1.2.5. Знань відносно ознак передозування кардіологічними лікарськими препаратами залежно від віку, їх побічної дії, ймовірного перебігу та шляхів попередження й корекції побічних ефектів;

1.2.6. Знань щодо оптимізації ведення кардіологічних пацієнтів різних вікових груп та статі з використанням сучасних стандартів медикаментозного та немедикаментозного лікування.

1.3 Компетентності та результати навчання, формуванню яких сприяє ВНД (взаємозв'язок з нормативним змістом підготовки здобувачів вищої освіти).

Згідно з вимогами освітньо-наукової програми “Внутрішні хвороби”, дисципліна забезпечує набуття аспірантами компетентностей:

1.3.1. *Інтегральна:*

- здатність розв'язувати комплексні проблеми, проводити незалежне оригінальне наукове дослідження та здійснювати педагогічну, професійну, дослідницьку та інноваційну діяльність в галузі медицини та фармації, зокрема гендерної та вікової кардіології.

1.3.2. Загальні (ЗК):

ЗК1. Здатність до вдосконалення та розвитку власного інтелектуального та загальнокультурного рівню.

ЗК2. Вміння працювати автономно, з дотриманням дослідницької етики, академічної доброчесності та авторського права.

ЗК3. Навички до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК4. Здатність до спілкування і роботи у професійному середовищі та з представниками інших професій у національному та міжнародному контексті.

ЗК5. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми, здатність генерувати нові ідеї.

ЗК6. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

ЗК7. Вміння планувати та управляти часом.

1.3.3. Спеціальні (фахові, предметні) (СК):

СК1. Глибокі знання і систематичне розуміння предметної області за напрямом та тематикою наукових досліджень у галузі медицини, зі спеціалізацією внутрішня медицина, з акцентом на гендерні та вікові особливості ССЗ для майбутньої професійної діяльності у сфері вищої медичної освіти.

СК2. Здатність до визначення потреби у додаткових знаннях за напрямком наукових досліджень, та формулювання дослідницьких питань, генерації наукові гіпотези у сфері медицини, зокрема внутрішньої медицини, з акцентом на гендерні та вікові особливості ССЗ.

СК3. Здатність розробляти та управляти науковими проектами у сфері медицини, зокрема внутрішньої медицини, з акцентом на гендерні та вікові особливості ССЗ.

СК4. Здатність обирати методи та критерії оцінки досліджуваних феноменів та процесів в галузі медицини та внутрішньої медицини, з акцентом на гендерні та вікові особливості ССЗ, відповідно до цілей та завдань наукового проекту.

СК5. Володіти сучасними методами наукового дослідження зокрема в області гендерної та вікової кардіології.

СК6. Здатність проводити коректний аналіз та узагальнення результатів наукового дослідження зокрема в області гендерної та вікової кардіології.

СК7. Здатність інтерпретувати можливості та обмеження дослідження в області гендерної та вікової кардіології, його роль у суспільстві.

СК8. Вміти впровадити нові знання (наукові дані) з проблем гендерної та вікової кардіології в освітній процес та практику охорони здоров'я.

СК9. Оприлюднити результати наукових досліджень з проблем гендерної та вікової кардіології в усній і письмовій формах відповідно до національних та міжнародних стандартів.

СК10. Організовувати та реалізовувати педагогічну діяльність у вищій медичній освіті, керувати науково-педагогічним (науковим) колективом.

3. Результати навчання

Інтегративні кінцеві програмні результати навчання (ПРН), формуванню яких сприяє навчальна дисципліна.

ПРН1. Застосовувати науково-професійні знання в області гендерної та вікової кардіології, формулювати ідеї, концепції з метою використання в роботі освітнього та наукового спрямування.

ПРН2. Демонструвати знання методології дослідження в цілому і методів та в гендерній та віковій кардіології, зокрема.

ПРН3. Інтерпретувати та аналізувати інформацію, коректно оцінювати нові й складні явища та проблеми з науковою точністю критично, самостійно і творчо.

ПРН4. Виявляти невирішені проблеми області гендерної та вікової кардіології та визначати шляхи їх вирішення.

ПРН5. Формулювати наукові гіпотези, мету і завдання наукового дослідження в області гендерної та вікової кардіології.

ПРН6. Самостійно і критично проводити аналіз і синтез наукових даних в області гендерної та вікової кардіології.

ПРН7. Розробляти дизайн та план наукового дослідження, використовуючи відповідні методи дослідження в галузі медицини та фармації з акцентом на проблеми гендерної та вікової кардіології.

ПРН8. Виконувати та вдосконалювати сучасні методики дослідження за обраним напрямом наукового проекту та освітньої діяльності, зокрема в області гендерної та вікової кардіології.

ПРН9. Винаходити нові способи діагностики, лікування та профілактики захворювань людини, зокрема в області гендерної та вікової кардіології.

ПРН10. Використовувати результати наукових досліджень в медичній, зокрема в області гендерної та вікової кардіології, та фармацевтичній практиці, освітньому процесі та суспільстві.

ПРН11. Інтерпретувати можливості та обмеження наукового дослідження, зокрема в області гендерної та вікової кардіології, його роль в розвитку системи наукових знань і суспільства в цілому.

ПРН12. Представляти результати наукових досліджень зокрема в області гендерної та вікової кардіології, в усній і письмовій формах у науковому співтоваристві і суспільстві в цілому, відповідно до національних та міжнародних стандартів.

ПРН13. Управляти роботою колективу студентів, колег, міждисциплінарної команди.

ПРН14. Організовувати навчання учасників освітнього процесу при виконанні наукової та освітньої діяльності та впливати на їх соціальний розвиток.

ПРН15. Оцінювати ефективність освітнього процесу, рекомендувати шляхи його удосконалення.

ПРН16. Використовувати етичні принципи в роботі з пацієнтами різних вікових груп та статі, дотримуватися наукової етики.

ПРН17. Демонструвати академічну доброчесність та діяти відповідально щодо достовірності отриманих наукових результатів.

4. Навчальний план ВНД «Вікові та гендерні особливості перебігу серцево-судинних захворювань»

4.1. Структура ВНД «Вікові та гендерні особливості перебігу серцево-судинних захворювань»

№	Назва змістових модулів і тем	Кількість годин							
		Денна форма				Заочна форма			
		Усього	У тому числі			Усього	У тому числі		
			Л	ПЗ	СР		Л	ПЗ	СР
Змістовий модуль №1 ОСОБЛИВОСТІ ФАКТОРІВ РИЗИКУ ТА ПАТОГЕНЕЗУ СЕРЦЕВО-СУДИННИХ ЗАХВОРЮВАНЬ У ЧОЛОВІКІВ І ЖІНОК РІЗНИХ ВІКОВИХ ГРУП									
1	Гендерні та вікові особливості факторів ризику серцево-судинних захворювань	8	2	2	4	8	2	2	4
2	Гендерні особливості вікової еволюції рівнів АТ та патогенезу артеріальної гіпертензії.	6		2	4	6		2	4
3	Гендерні особливості дисліпидемій та метаболічних розладів	6		2	4	6		2	4
Змістовий модуль №2 ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕБІГУ СЕРЦЕВО-СУДИННИХ ЗАХВОРЮВАНЬ У ЧОЛОВІКІВ ТА ЖІНОК РІЗНИХ ВІКОВИХ ГРУП									
4	Гендерні та вікові особливості перебігу артеріальної гіпертензії	10	2	2	6	10	2	2	6
5	Гендерні та вікові особливості перебігу хронічних коронарних синдромів	10		4	6	10		4	6
6	Гендерні та вікові особливості перебігу гострих коронарних синдромів	10		4	6	10		4	6
7	Гендерні та вікові особливості перебігу серцевої недостатності	10		4	6	10		2	6
8	Гендерні та вікові особливості порушень ритму та провідності	20	2	8	10	20	2	8	10

	серця								
Змістовий модуль №3 ГЕНДЕР- ТА ВІК-ОРІЄНТОВАНІ ПІДХОДИ У СТРАТЕГІЯХ ПРОФІЛАКТИКИ ТА ЛІКУВАННЯ СЕРЦЕВО-СУДИННИХ ЗАХВОРЮВАНЬ									
9	Ведення пацієнтів з АГ з урахуванням вікових та гендерних характеристик	10		4	6	10		4	6
10	Ведення пацієнтів з хронічними коронарними синдромами з урахуванням вікових та гендерних характеристик	10		4	6	10		4	6
11	Ведення пацієнтів з серцевою недостатністю з урахуванням вікових та гендерних характеристик	6		2	4	6		2	4
12	Ведення пацієнтів з порушенням ритму та провідності з урахуванням вікових та гендерних характеристик	8		4	4	8		4	4
13	Підсумкове заняття. Залік	6		2	4		6	2	4
Разом:		120	6	44	70	120	6	44	70

Примітки: Л — лекції, ПЗ — практичні заняття, СР — самостійна робота

4.2. Тематичний план лекцій ВНД «Вікові та гендерні особливості перебігу серцево-судинних захворювань»

№ з/п	Тема лекції	Кількість годин
1.	Гендерні та вікові особливості факторів ризику серцево-судинних захворювань	2
2.	Гендерні та вікові особливості перебігу артеріальної гіпертензії	2
3.	Гендерні та вікові особливості порушень ритму та провідності серця	2
ВСЬОГО		6

4.3. Тематичний план ПЗ ВНД «Вікові та гендерні особливості перебігу серцево-судинних захворювань»

№ з/п	Тема	Кількість годин
1.	Гендерні та вікові особливості факторів ризику серцево-судинних захворювань	2
2.	Гендерні особливості вікової еволюції рівнів АТ та патогенезу артеріальної гіпертензії.	2
3.	Гендерні особливості дисліпідемій та метаболічних розладів.	2
4.	Гендерні та вікові особливості перебігу артеріальної гіпертензії.	2

5.	Гендрені та вікові особливості перебігу хронічних коронарних синдромів.	4
6.	Гендерні та вікові особливості перебігу гострих коронарних синдромів.	4
7.	Гендерні та вікові особливості перебігу серцевої недостатності.	4
8.	Гендерні та вікові особливості порушень ритму та провідності серця	8
9.	Ведення пацієнтів з АГ з урахуванням вікових та гендерних характеристик	4
10.	Ведення пацієнтів з хронічними коронарними синдромами з урахуванням вікових та гендерних характеристик	4
11.	Ведення пацієнтів з серцевою недостатністю з урахуванням вікових та гендерних характеристик	4
12.	Ведення пацієнтів з порушенням ритму та провідності з урахуванням вікових та гендерних характеристик	2
13.	Підсумкове заняття. Залік	2
	Разом	44

4.4. Теми для самостійної роботи ВНД «Вікові та гендерні особливості перебігу серцево-судинних захворювань»

№ з/п	Тема	Кількість годин
1.	<i>Підготовка до теми №1</i> - Гендерні та вікові особливості факторів ризику серцево-судинних захворювань.	4
2.	<i>Підготовка до теми №2</i> - Гендерні особливості вікової еволюції рівнів АТ та патогенезу артеріальної гіпертензії. Ізольована систолічна АГ, АГ вагітних. Вторинні АГ у чоловіків та жінок різних вікових груп.	4
3.	<i>Підготовка до теми №3</i> - Гендерні особливості дисліпідемій та метаболічних розладів. Сімейні дисліпідемії. Вторинні дисліпідемії.	4
4.	<i>Підготовка до теми №4</i> - Гендерні та вікові особливості перебігу артеріальної гіпертензії. Ізольована систолічна АГ, АГ вагітних. Вторинні АГ у чоловіків та жінок різних вікових груп.	6
5.	<i>Підготовка до теми №5</i> - Гендрені та вікові особливості перебігу хронічних коронарних синдромів. Обструктивний та необструктивний коронароатеросклероз: мікровакулярна та вазоспастична стенокардія.	6
6.	<i>Підготовка до теми №6</i> - Гендерні та вікові особливості перебігу гострих коронарних синдромів: гострий коронарний синдром без обструкції коронарних артерій (MINOCA).	6
7.	<i>Підготовка до теми №7</i> - Гендерні та вікові особливості перебігу серцевої недостатності. Серцева недостатність у вагітних та породіль.	6
8.	<i>Підготовка до теми №8</i> - Гендерні та вікові особливості порушень ритму та провідності серця.	10
9.	<i>Підготовка до теми №9</i> - Ведення пацієнтів з АГ з урахуванням вікових та гендерних характеристик. Побічні дії антигіпертензивних лікарських засобів у чоловіків та жінок різних вікових груп.	6

10.	Підготовка до теми №10 - Ведення пацієнтів з хронічними коронарними синдромами з урахуванням вікових та гендерних характеристик	6
11.	Підготовка до теми №11 - Ведення пацієнтів з серцевою недостатністю з урахуванням вікових та гендерних характеристик	4
12.	Підготовка до теми №12- Ведення пацієнтів з порушенням ритму та провідності з урахуванням вікових та гендерних характеристик. Побічні дії антиаритмічних лікарських засобів у чоловіків та жінок різних вікових груп	4
13.	Підготовка до підсумкового заняття та заліку	4
	Разом	70

5. Методи навчання

Методами навчання ВНД є проблемні лекції (Л), практичні заняття (ПЗ) та самостійна робота (СР) здобувачів.

Всі види занять забезпечується методичними розробками, наочними засобами навчання (презентації), інформаційним ресурсом кафедри. Використовуються демонстрації тематичних хворих, розбір історій хвороб тематичних пацієнтів банку кафедри.

ПЗ проводяться на клінічній базі кафедри ВМ №2 – відділення внутрішніх хвороб з ліжками інтенсивного нагляду Центру реконструктивної та відновної медицини (Університетська клініка) ОНМедУ.

На 1-му ПЗ слухачеві надається детальний план роботи в клініці та забезпечуються умови для його реалізації. Цей план включає: перелік досліджень, які має засвоїти слухач; список тематичних пацієнтів, курацію яких він має виконати протягом ВНД; визначення часу консультацій з викладачем, та часу для участі в клінічних обходах, практичних конференціях.

Слухачам рекомендується брати симуляційні тренінги з використанням кардіореспіраторного симулятора пацієнта (КРСП), який надає можливість відпрацювати 50 клінічних сценаріїв з навичок кардіопульмональної аускультатії.

СР слухача, яка складає 58,3%, та включає: доаудиторну та позааудиторну підготовку до лекцій, ПЗ відповідно до тематичних планів; роботу у відділеннях клінічних бази кафедри, у тому числі у лабораторіях та відділеннях (кабінетах) функціональної діагностики, інтерпретацію даних лабораторних та інструментальних методів дослідження, що стосуються проблем гендерної та вікової

кардіології у позааудиторний час; засвоєння практичних навичок за допомогою фантому КРСП Harvey, роботу з пацієнтами; індивідуальну роботу - виступ на науково-практичній конференції клініки, написання статей, тощо. Викладачі кафедри забезпечують можливість здійснювати СР, під час ПЗ та заліку проводять контроль з оцінкою її виконання.

6. Форми оцінювання:

- тести вхідного та заключного контролю рівня знань за темою ПЗ;
- усна відповідь за матеріалом поточної теми в межах розв'язання типових і нетипових задач при клінічному розборі тематичних пацієнтів та/або клінічних ситуаційних задач;
- контроль оволодіння практичними навичками;
- залік.

Оцінювання поточної навчальної діяльності аспіранта

Під час оцінювання засвоєння кожної теми розділу аспіранту виставляються оцінки за 4-бальною (традиційною) шкалою. При цьому враховуються усі види робіт, передбачені методичною розробкою для вивчення теми. Наприкінці вивчення ВНД поточна успішність розраховується як середній поточний бал, тобто середнє арифметичне всіх отриманих студентом оцінок за традиційною шкалою, округлене до 2 (двох) знаків після коми.

7. Підсумковий контроль у формі заліку здійснюється після завершення вивчення усіх тем ВНД «Вікові та гендерні особливості перебігу серцево-судинних захворювань». До заліку допускаються слухачі, які відвідали усі передбачені ВНД аудиторні заняття, виконали весь об'єм СР та мають середній бал за поточну навчальну діяльність не менше 3,51.

8. Рекомендована література

Основна (базова):

1. Наказ МОЗ України. № 152 від 02.03.2016 р «Про затвердження та впровадження медико-технологічних документів зі стандартизації медичної допомоги при стабільній ішемічній хворобі серця».
2. Наказ МОЗ України № 164 від 03.03.2016 «Про затвердження та впровадження медико-технологічних документів зі стандартизації медичної допомоги при гострому коронарному синдромі без елевації сегмента ST».
3. Наказ МОЗ України № 455 від 02.07.2014 «Про затвердження та впровадження медико-технологічних документів зі стандартизації медичної допомоги при гострому коронарному синдромі з елевацією сегмента ST».
4. Рекомендації Асоціації кардіологів України з діагностики та лікування хронічної серцевої недостатності (2017) / Л.Г. Воронков, К.М. Амосова, Г.В. Дзяк [та ін.] // Серцева недостатність та коморбідні стани. – 2017. – №1. – Дод. №1. – С. 1-64.
5. Серцево-судинні захворювання. Класифікація, стандарти діагностики та лікування / за ред. В. М. Коваленка, М. І. Лутая, Ю. М. Сіренка, О. С. Сичова. – К.: МОРІОН, 2016. – 192 с.
6. Европейское руководство по неотложной кардиологии / ред. М. Тубаро, П. Вранкс; пер. с англ. под ред. Е. В. Шляхто. – М.: ГЭОТАР–Медиа, 2017. – 960 с.
7. Електрокардіографічна діагностика і лікування в невідкладній кардіології / В.А. Скибчик, Я.В. Соломенчук. 2-ге доповнене видання. – Л:Простір-М, 2016. – 164с.
8. Функціональна діагностика: національний підручник / за ред. О. Жарінова, Ю. Іваніва, В. Куця. – К.: Четверта хвиля, 2018. – 732 с.
9. Функціональная диагностика: национальное руководство / под ред. Н. Ф. Берестень, В. А. Сандрикова, С. И. Федоровой. – М.: ГЭОТАР–Медиа, 2017. – 800 с.
10. Эндокринология: национальное руководство / под ред. И. И. Дедова, Г. А. Мельниченко. – М.: ГЭОТАР-Медиа, 2016. – 1112 с.
11. Pharmacologic Treatment of Hypertension in Adults Aged 60 Years or Older to Higher Versus Lower Blood Pressure Targets: A Clinical Practice Guideline From the American College of Physicians and the American Academy of Family Physicians / A. Qaseem, T.J. Wilt, R. Rich [et al.] // Ann. Intern. Med. – 2017. – Vol. 166(6). – P. 430-437.
12. Prevention, Detection, Evaluation, and Management of High Blood Pressure in Adults / A.S. Cifu, A.M. Davis // JAMA. – 2017. – Vol. 318(21). – P. 2132-2134.
13. European Guidelines on cardiovascular disease prevention in clinical practice: The Sixth Joint Task Force of the European Society of Cardiology and Other Societies on Cardiovascular Disease Prevention in Clinical Practice (constituted by representatives of 10 societies and by invited experts) Developed with the special contribution of the European Association for Cardiovascular Prevention & Rehabilitation (EACPR) / M.F. Piepoli, A.W. Hoes, S. Agewall [et al.] // Eur. Heart J. – 2016. – Vol. 37(29). – P. 2315-2381.

Допоміжна

1. 2017 ESC Guidelines for the management of acute myocardial infarction in patients presenting with ST-segment elevation: The Task Force for the management of acute myocardial infarction in patients presenting with ST-segment elevation of the European Society of Cardiology (ESC) / В. Ibanez, S. James, S. Aqewall [et al.] // Eur. Heart J. – 2018. – Vol. 39(2). – P. 119-177.
2. American Association of Clinical Endocrinologists and American College of Endocrinology Guidelines for Management of Dyslipidemia and Prevention of Cardiovascular Disease, 2017, <https://www.ace.com/files/lipid-guidelines.pdf>
3. Рациональная фармакотерапия сердечно-сосудистых заболеваний : руководство для практикующих врачей / под общ. ред. Е. И. Чазова, Ю. А. Карпова. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Литерра, 2016. – 784 с.
4. Компендиум 2019 – лікарські препарати / За ред. В.І.Коваленка. – Морион, 2019. – 784 с.

9. Інформаційні ресурси

1. Всеукраїнська асоціація кардіологів України // <http://www.ukrcardio.org>
2. Всеукраїнська асоціація атеросклерозу України // <http://www.athero.org>
3. American College of Cardiology <http://www.acc.org/>
4. American Heart Association <http://news.heart.org/>
5. BMJ Clinical Evidence <http://clinicalevidence.bmj.com>
6. European Society of Cardiology <http://www.escardio.org/>
7. <http://www.mozdocs.kiev.ua>
8. Medscape from WebMD <http://www.medscape.com>
9. Medscape from WebMD <http://www.medscape.com>
10. National Institute for Health and Clinical Excellence (NICE) <https://www.nice.org.uk/>
11. The Cochrane Collaboration The Cochrane Library <http://www.cochrane.org/>
12. The European Society for Emergency Medicine <https://www.eusem.org/>
13. The National Health and Medical Research Council (NHMRC) <https://www.nhmrc.gov.au>
14. Національна наукова медична бібліотека України <http://library.gov.ua/>
15. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>
16. Ресурс по прогнозированию межлекарственных взаимодействий (основан на инструкциях FDA, на английском языке) URL: <http://www.drugs.com>
17. Ресурс-справочник лекарственных средств и прогнозирования межлекарственных взаимодействий (на английском языке). URL: <http://www.medscape.org>
18. Ресурс лікарських засобів «Компендіум» <http://compendium.com.ua>

Завідувач

кафедри внутрішньої медицини №2,
к.мед.н., доцент

В.А. Штанько

Професор
кафедри внутрішньої медицини №2,
д.мед.н., професор

С.А. Тихонова

Допоміжна

1. 2017 ESC Guidelines for the management of acute myocardial infarction in patients presenting with ST-segment elevation: The Task Force for the management of acute myocardial infarction in patients presenting with ST-segment elevation of the European Society of Cardiology (ESC) / В. Ibanez, S. James, S. Aqewall [et al.] // Eur. Heart J. – 2018. – Vol. 39(2). – P. 119-177.
2. American Association of Clinical Endocrinologists and American College of Endocrinology Guidelines for Management of Dyslipidemia and Prevention of Cardiovascular Disease, 2017, <https://www.ace.com/files/lipid-guidelines.pdf>
3. Рациональная фармакотерапия сердечно-сосудистых заболеваний : руководство для практикующих врачей / под общ. ред. Е. И. Чазова, Ю. А. Карпова. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Литерра, 2016. – 784 с.
4. Компендиум 2019 – лікарські препарати / За ред. В.І.Коваленка. – Морион, 2019. – 784 с.

9. Інформаційні ресурси

1. Всеукраїнська асоціація кардіологів України // <http://www.ukrcardio.org>
2. Всеукраїнська асоціація атеросклерозу України // <http://www.athero.org>
3. American College of Cardiology <http://www.acc.org/>
4. American Heart Association <http://news.heart.org/>
5. BMJ Clinical Evidence <http://clinicalevidence.bmj.com>
6. European Society of Cardiology <http://www.escardio.org/>
7. <http://www.mozdocs.kiev.ua>
8. Medscape from WebMD <http://www.medscape.com>
9. Medscape from WebMD <http://www.medscape.com>
10. National Institute for Health and Clinical Excellence (NICE) <https://www.nice.org.uk/>
11. The Cochrane Collaboration The Cochrane Library <http://www.cochrane.org/>
12. The European Society for Emergency Medicine <https://www.eusem.org/>
13. The National Health and Medical Research Council (NHMRC) <https://www.nhmrc.gov.au>
14. Національна наукова медична бібліотека України <http://library.gov.ua/>
15. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>
16. Ресурс по прогнозированию межлекарственных взаимодействий (основан на инструкциях FDA, на английском языке) URL: <http://www.drugs.com>
17. Ресурс-справочник лекарственных средств и прогнозирования межлекарственных взаимодействий (на английском языке). URL: <http://www.medscape.org>
18. Ресурс лікарських засобів «Компендіум» <http://compendium.com.ua>

Завідувач

кафедри внутрішньої медицини №2,
к.мед.н., доцент

В.А. Штанько

Професор
кафедри внутрішньої медицини №2,
д.мед.н., професор

С.А. Тихонова